

VÀI Ý KIẾN VỀ VĂN HÓA VÀ Ý THỨC HỆ

Tóm Lược Phát biểu của LS. Trần Thanh Hiệp (*)

Trong buổi Hội thảo tại Stuttgart ngày 23-09-2016 về Văn Hóa, Lịch sử và Ý thức hệ, GS. Chu Vũ Hoan, bút hiệu Chu Chi Nam, đã thuyết trình với tựa đề "*Chiều hướng của Ý Thức Hệ tương lai của Việt Nam*". LS. Trần Thanh Hiệp đã có phần phát biểu bổ túc cùng một đề tài với GS. Chu Vũ Hoan. LS. TT. Hiệp đã chọn một số điểm đã được diễn giả Chu Vũ Hoan trình bày một cách khái quát. Ông cho rằng ông thấy cần phải thêm ý kiến bổ sung cho 3 điểm trong bài thuyết trình của diễn giả trước ông, để cung cấp cho cử tọa thêm dữ liệu cho việc thảo luận. Đó là các điểm "*Văn Hóa*", "*Ý Thức Hệ*" và "*Lịch sử*".

Luật sư Hiệp khởi luận bằng việc định nghĩa văn hóa. Ông lưu ý cử tọa rằng việc định nghĩa này rất phức tạp. Rồi ông trích dẫn ý kiến hai nhà nhân chủng học Mỹ là Kroeber và Clyde Khuckhon, những người đã đưa ra con số thống kê thực hiện năm 1952 là đã có 164 định nghĩa về văn hóa khác nhau. Ngoài ra, trong bài tựa cuốn *Culture*, hai nhà nhân chủng học này đã trích dẫn lời của một học giả, ông Lowell, như sau: "*Tôi đã được ủy nhiệm nói về văn hóa, nhưng ở trên đời này không có gì phiêu diêu mung lung hơn là danh từ văn hóa. người ta không thể phân tích văn hóa vì thành phần nó vô cùng tận...Người ta không thể mô tả văn hóa vì nó muôn mặt. Muốn cô đọng ý nghĩa văn hóa thành lời lẽ thì cũng như tay không bắt không khí: ta sẽ thấy không khí ở khắp nơi và riêng trong tay chẳng nắm được gì...*".

Trước khi đi vào những định nghĩa của văn hóa, LS. Hiệp nhắc lại ý kiến của ông Đào Duy Anh, theo đó *văn hoá tức là sinh hoạt và sinh hoạt này, theo sự giải nghĩa của Từ điển Từ Hải, là "cái tổng hợp cố gắng của xã hội loài người tiến từ dã man đến văn minh. Những thành tích ấy biểu hiện dưới hình thức khoa học, nghệ thuật, tôn giáo, đạo đức, pháp luật, phong tục tập quán"*. Câu sau đây lấy trong Kinh Dịch cũng góp phần định nghĩa văn hóa: "*Quan thiên văn dĩ sát thời biến, quan nhân văn dĩ hóa thành thiên hạ*" (Nhìn hiện tượng trên trời để xét sự biến đổi của thời tiết, nhìn hiện tượng của người ta trong xã hội để sửa đổi thiên hạ).

Tiếp theo, để bàn sâu thêm về Ý Thức Hệ, LS. TT. Hiệp trích dẫn định nghĩa Ý Thức Hệ lấy trong Tự điển mở Wikipedia: "**Ý thức hệ** hay **hệ tư tưởng** là hệ thống các mục đích và quan niệm giúp điều chỉnh mục tiêu, dự tính và hành động của con người. Một ý thức hệ có thể hiểu như một tầm nhìn bao quát, như cách thức để xem xét sự vật, thường gặp trong đời sống [...] loài người".

Quan điểm dưới đây về Ý Thức Hệ của Giáo sư Nguyễn Đăng Thục đã được

luật sư Hiệp trích dẫn để kết thúc phần ông bổ túc cho ý kiến của giáo sư Chu Vũ Hoan: "Nhân-loại tự mình làm lấy lịch-sử của mình, đây là lý-tưởng xưa nay của các nhà sử-gia không-tưởng. Kỳ thực nhân-loại làm lịch-sử của mình trong những điều-kiện địa-lý, kinh-tế và xã-hội nhất-định. Nhân-loại hay dân-tộc không phải là những vật trừu-tượng của triết-gia mà là những nhóm người bằng da bằng thịt, sinh-hoạt sống-còn trong sự tranh-đấu với những điều-kiện thực-tế, thiên-nhiên hay lịch-sử, tương-đối có thắng có bại tùy theo với khả-năng điều-hòa thích-ứng của nó với hoàn-cảnh. Câu phương-ngôn rằng: "Anh hùng tạo thời thế", nhưng cũng nhiều khi: "Thời-thế tạo anh hùng". Sự thực thì người anh-hùng trong lịch-sử thế-giới chỉ là hạng người đã ý-thức được thời-thế mà biến-đổi thời-thế theo ý muốn của đại đa số, tức là của nhân-dân, không đến nỗi phải than như Ôn-Như-Hầu trước thời-thế Hậu-Lê:

"Cái quay búng sẵn trên Trời.

"Mờ mờ nhân ảnh như người đi đêm". (Cung-Oán Ngâm-Khúc)

吊伐之師莫先去暴 (平吳大誥)

Lời than yếm-thế ấy đủ tỏ Hậu Ôn Như không phải là Nguyễn-Trãi:

"Nhân-Nghĩa chi cử, yếu tại yên dân,

Điếu phạt chi sư, mạc tiên khử bạo".

(Hành-động nhân-nghĩa cốt ở làm cho nhân-dân được sống yên,
Đem quân hời tội không chi trước hết là trừ kẻ bạo-ngược).

Hay là Quang-Trung:

"Áo vải cờ đào,

Giúp dân dựng nước biết bao nhân tình".

Như thế chỉ phân-biệt người anh-hùng với người trí-thức. Người anh-hùng biết nhân thời-thế mà biến-đổi thời-thế, từ chỗ không được như ý ra chỗ như ý muốn. Đây không những đã phân-biệt trí-thức với anh-hùng, mà còn phân-biệt cảm-thú với nhân-loại, vì cảm-thú thụ-động hoàn-cảnh mà sinh-sống, còn nhân-loại tìm cách điều-hòa thích-ứng với hoàn-cảnh, cho nên có thể nói, nhân-loại có khả-năng văn-hóa còn cảm-thú thì không có. Văn-hóa là sản-phẩm tập-thể của nhân-loại trong sự điều-hòa thích-ứng với điều-kiện thiên-nhiên và lịch-sử vậy.

Chính nhờ có cái khả-năng văn-hóa ấy mà nhân-loại mới có thể bảo rằng đã làm lấy lịch-sử của mình một phần nào, vì nhân-loại biết quan-niệm trước khi hành-động, cho nên Ý-thức-hệ mới có một vai-trò trọng-đại trong lịch-sử nhân-loại từ xưa đến nay, nhất là từ cuộc Cách-mệnh Kỹ-nghệ ở các nước Âu-Tây cận-đại [...]"

Sau chót, là phần ông Hiệp trích dẫn cách nhìn về lịch sử của một tác giả khác, ông Vũ Tài Lục, để bổ túc cho ý kiến đã được giáo sư Chu Vũ Hoan trình bày

về lịch sử: *"Lịch sử giảng dạy cho chúng ta kinh nghiệm và sự nghiệp nhân sinh. Sự nghiệp bao giờ cũng bền bỉ, lâu dài cho nên phàm đã thuộc sự kiện lịch sử thì tất phải là có tính chất trì cửu nối liền quá khứ với hiện tại và vươn qua tương lai"*. Ý nghĩa này đã được gói ghém trong một câu lấy từ sách Trung Dung của Khổng Khâu: *"Sở quá giả hóa, sở tồn giả thần"*. (Tất cả qua đi đều được biến hóa để bảo lưu lại một cái "Thần").

Luật sư Hiệp đã kết thúc phần phát biểu bổ sung của mình bằng nhận định: Văn hóa, Ý hệ và Con người Việt Nam đã kết hợp lại thành lịch sử. Đối với dân tộc Việt Nam, lịch sử ấy đã diễn tiến dưới sự soi sáng của cái "Thần" của nòi Việt mà đặc tính đã được ghi khắc trong câu ca dao *"Đói thì thềm thịch thềm xôi, hễ no cơm tẻ thì thôi mọi đường"*.

LS Trần Thanh Hiệp đã coi câu ca dao này là câu kết thúc phần phát biểu bổ sung của ông đóng góp cho buổi Hội thảo Stuttgart về Văn hóa và Ý thức hệ./

(*) Phát biểu trong buổi Hội thảo về Văn hóa và Ý thức hệ, ngày 23-09-2016, tại thành phố Stuttgart miền Nam nước Đức.